

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-87>

УДК 336.3

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ ТА УПРАВЛІННЯ: ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ

THE IMPACT OF THE WAR ON PUBLIC FINANCE AND GOVERNANCE: CHALLENGES AND SOLUTIONS

Скрипник Галина Олексіївна

кандидат економічних наук, доцент,

Державний податковий університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1246-1122>**Демінська Дарія Віталіївна**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,

Державний податковий університет

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0104-7614>**Дудник Марія Русланівна**

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,

Державний податковий університет

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-4940-0928>**Skrypnik Halyna, Deminska Dariia, Dudnyk Mariia**
State Tax University

У статті досліджено процеси трансформації державних фінансів і управління України в умовах воєнного стану. Автори зосереджуються на впливі військових дій на фінансову стійкість країни, зокрема на бюджетну систему, валютний ринок, податкову політику та банківський сектор. Розглянуто теоретико-методологічні аспекти управління ресурсами та забезпечення стійкості фінансової системи. Висвітлено реформування фінансових процесів, модернізацію інструментів, удосконалення антикорупційних механізмів та підвищення прозорості. Результати дослідження показують, що воєнний стан суттєво впливає на економічну стабільність, створюючи нові виклики для управління ризиками та стратегічного планування. Автори наголошують на необхідності розробки нових підходів до управління фінансами, зокрема диверсифікації джерел доходів, підтримки бюджету, адаптації монетарної політики та залучення міжнародної допомоги для подолання кризових явищ.

Ключові слова: трансформація фінансів, публічні фінанси, фінансова стійкість, воєнний стан, фінансова стабільність, управління.

The article explores transformational processes in Ukraine's public finances and governance under the conditions of martial law, emphasizing the effects of wartime on the country's financial sustainability. It identifies challenges faced by the budgetary system, the currency market, tax policies, and the banking sector. The study addresses theoretical and methodological dimensions of resource management and stability in financial systems. Key aspects discussed include the reform of financial processes, modernization of financial tools, enhancement of anti-corruption mechanisms, and improved transparency in public finance operations. The research outlines how the wartime context requires significant adaptation in monetary policies, strategic risk management, and financial governance. The findings reveal that the military conflict significantly affects Ukraine's economic and financial systems, increasing the need for comprehensive reforms. These reforms involve diversifying income sources, stabilizing budgetary frameworks, ensuring fiscal sustainability, and creating resilience in managing economic crises. The article also evaluates the role of international aid and donor programs in mitigating economic instability. Authors conducted a systematic review of scientific literature and data, classifying structural elements of financial stability and analyzing trends in financial governance during wartime. Moreover, the article examines practical measures such as restructuring fiscal priorities towards defense and social support, increasing accountability, and enhancing financial oversight mechanisms. The study highlights Ukraine's dependence on external funding while emphasizing the importance of developing internal revenue strategies to reduce vulnerability to global financial shifts. Insights into strategic risk management practices

suggest actionable steps for safeguarding financial stability, including maintaining reserves, fostering financial sector integrity, and adopting adaptive monetary tools. The authors conclude that addressing the financial challenges of martial law requires a balanced approach that integrates transparency, international cooperation, and innovation in public finance management. Future research is encouraged to explore successful examples of financial governance in conflict zones and evaluate mechanisms for sustaining financial and economic stability during prolonged crises.

Keywords: transformation of finance, public finances, financial sustainability, martial law, financial stability, governance.

Постановка проблеми. Воєнний стан є викликом для будь-якої країни, який суттєво впливає на її економічну стабільність, бюджетну систему, фінансову політику та управління ресурсами. Україна, перебуваючи у стані військової агресії, змушена проводити масштабні трансформації у фінансовому секторі та управлінських процесах для забезпечення стійкості економіки. Фінансова система країни стикається з такими викликами: зростання витрат на оборону і соціальний захист населення; зниження податкових надходжень; залежність від зовнішньої фінансової допомоги; інфляційний тиск та валютна нестабільність; недостатня прозорість фінансових процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічну основу даного дослідження складають праці науковців, серед яких: К. М. Бліщук [1], В. В. Борщевський [2], Н. М. Давиденко [12; 13], С. В. Котельбан [3], Н. Л. Губерськ [4], О. В. Неізнана [7], Ю. Д. Радіонов [8], В. О. Козловський [9], Г. О. Скрипник [10], О. Чернишова [11].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявні дослідження щодо трансформації державних фінансів у кризових умовах, залишаються нерозкритими або недостатньо вивченими наступні аспекти: інструменти фінансової стабілізації під час воєнних конфліктів; вплив міжнародної фінансової допомоги на стійкість бюджету; роль стратегічного управління ризиками; адаптація до залежності від зовнішнього фінансування; забезпечення прозорості та антикорупційних заходів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження трансформаційних процесів у сфері державних фінансів і менеджменту в умовах воєнного стану в Україні, а також визначення шляхів забезпечення фінансової стійкості держави. Для досягнення цієї мети пропонується вирішити такі завдання: розкрити основні аспекти трансформації фінансів та менеджменту в умовах воєнного стану; проаналізувати доходи і видатки Державного бюджету; запропонувати ефективні напрямки щодо фінан-

сового управління та використання ресурсів держави в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Умови воєнного стану та військової агресії завжди створюють серйозні виклики для будь-якої країни. Їхній вплив на фінансову стійкість та систему управління державою може мати руйнівні наслідки, а відсутність належних стратегій і реформ лише посилює кризу. У такій ситуації трансформація фінансової системи та управління стає ключовим чинником для забезпечення стабільності та стійкості країни. Досягнення фінансової стабільності й ефективного управління ресурсами під час військової агресії вимагає глибокого аналізу та розробки стратегічних заходів, здатних забезпечити адаптацію до нових умов.

Трансформація фінансової системи та менеджменту держави є комплексним процесом, що передбачає глибокі зміни й реформи у фінансовій сфері та системі управління [3]. Основна мета цього процесу полягає у вдосконаленні управління державними ресурсами, забезпеченні фінансової стабільності та раціональному використанні фінансів і інших ресурсів для досягнення стратегічних цілей. Ці зміни охоплюють широкий спектр напрямів і заходів, спрямованих на посилення стійкості фінансової системи країни.

Трансформація фінансової системи та управління в Україні в умовах воєнного стану включає аналіз і врахування таких ключових аспектів (табл. 1).

Аспекти трансформації фінансів і менеджменту в умовах воєнного стану спрямовані на забезпечення фінансової стійкості держави та здатності ефективно протистояти викликам і загрозам, спричиненим воєнним конфліктом [4, с. 72]. Ці зміни є реакцією на значні трансформації, що відбуваються в економічній, соціальній, політичній сфері, тощо.

Фінансова стійкість держави є однією з ключових основ її економічної та політичної стабільності. Досвід показує, що навіть найпотужніші економіки та політичні системи можуть стати вразливими перед фінансовими кризами, військовими конфліктами чи геополітичними потрясіннями [6, с. 25].

Таблиця 1

Аспекти трансформації фінансів та менеджменту в умовах воєнного стану

№	Аспект	Характеристика
1	Реформування фінансових процесів	перегляд і оптимізацію фінансових процедур, бюджетування, оподаткування та контролю за видатками відповідно до нових умов воєнного стану
2	Перебудова системи управління	створення нових структур управління, удосконалення системи моніторингу та звітності, а також підвищення відповідальності державних службовців
3	Модернізація фінансових інструментів	залучення додаткових інвестицій, емісію облігацій на оборону, реформування банківської системи
4	Забезпечення фінансової стійкості та стабільності	збереження фінансової стабільності, забезпечення достатнього фінансування для оборони та соціальних потреб, а також запобігання фінансовим кризам і втратам
5	Підвищення прозорості та відкритості фінансової системи	забезпечення чесного та відкритого використання фінансових ресурсів

Джерело: розробка авторів на основі [2–4; 6]

У 2022–2023 роках доходи та видатки Державного бюджету України суттєво зросли: доходи збільшилися на 884,3 млрд грн, а видатки — на 1308,7 млрд грн (табл. 2). Це обумовлено значними витратами на оборону та фінансування соціально-економічних потреб у зв'язку з повномасштабним вторгненням. Пріоритетом стала переорієнтація ресурсів на військові потреби.

У 2023 році найбільші надходження (433,4 млрд грн, або 16,2% загальних доходів) надійшли від ЄС, урядів інших країн, міжнародних організацій та донорів. Загальні доходи бюджету за січень–грудень 2023 року становили 2672 млрд грн, що на 49,5% більше, ніж у 2022 році. Основне зростання забезпечили власні надходження (+577,2 млрд грн), ПДВ на імпорт (+113,1 млрд грн), акцизний податок (+65 млрд грн), податок на доходи фізичних осіб (+58,5 млрд грн) і податок на прибуток підприємств (+26,8 млрд грн).

За 2023 рік видатки Державного бюджету України становили 4 014,4 млрд грн, що на 48,4% (або на 1308,7 млрд грн) більше, ніж за аналогічний період 2022 року (табл. 3).

Основними напрямками витрат стали оборона (52,3%), громадський порядок, безпека та судочинство (14,3%), а також соціальний захист і забезпечення (11,7%), що відображає виклики, спричинені повномасштабним вторгненням.

У 2023 року бюджетний дефіцит України склав 1333,1 млрд грн, зокрема загального фонду — 1360,1 млрд грн. На пога-

шення держборгу витрачено 436,5 млрд грн, з яких 369,8 млрд грн — на внутрішній борг, 66,7 млрд грн — на зовнішній.

Війна значно порушила фінансову стабільність, спричинивши пріоритетні витрати на оборону та соціальну підтримку. Основними джерелами бюджету стали податкові надходження та зовнішня допомога. У 2024 році бюджет орієнтуватиметься на підтримку Збройних Сил, водночас передбачаючи ресурси для поступового відновлення країни.

У рамках адаптації до викликів воєнного стану Національний банк України (НБУ) впровадив оновлені Основні засади грошово-кредитної політики, спрямовані на стабілізацію фінансового сектору [9]. Значним поштовхом до цих змін стало визнання військової агресії як чинника, що підриває ефективність традиційних ринкових механізмів і посилює невідзначеність

Одним із ключових аспектів є проблема фінансової нестабільності. Зростання видатків на оборону та соціальний захист у межах обмеженого державного бюджету призвело до збільшення бюджетного дефіциту [11]. Така ситуація вимагає ефективного управління грошовими потоками, пошуку додаткових джерел фінансування та виважених рішень, оскільки неконтрольовані витрати можуть стати причиною інфляції та зростання державного боргу [12].

Ще одним важливим викликом є нестабільність валютного ринку. Воєнні дії призвели до

Таблиця 2

Доходи Державного бюджету України за 2022–2023 рр., млрд грн

Показник	2022 р.	2023 р.	Темп росту		Питома вага	
			%	млрд грн	2023, %	Зміна до 2022, у в.п.
Податкові надходження	949,8	1203,5	126,7	253,8	45,0	-8,1
Неподаткові надходження	346,6	991,6	286,1	645,0	37,1	17,7
Власні надходження бюджетних установ	235,2	812,4	345,5	577,2	30,4	17,3
Трансфери від ЄС, від іноземних держав і т.д.	481,1	433,4	-	-47,4	16,2	-10,7
Всього	1787,7	2672,0	149,5	884,3	100,0	-

Джерело: розробка авторів на основі [5]

Таблиця 3

Видатки Державного бюджету України за 2022-2023 рр., млрд грн

Показник	2022 р.	2023 р.	Темп росту		Питома вага	
			%	млрд грн	2023, %	Зміна до 2022, у в.п.
Загальнодержавні функції	44,1	48,5	110	4,4	1,2	-0,4
Борг та виплати за державними деривативами	158	247,6	156,8	90	6,2	0,3
Оборона	1143	2097	183,5	954,5	52,3	10
Громадський порядок та безпека	443,3	574	129,6	131,3	14,3	-2,1
Економічна діяльність	95,4	134,3	140,8	38,9	3,3	-0,2
Охорона природи	4,7	5,2	110,4	0,5	0,1	-,0,04
Житлово-комунальне господарство	0,5	8,4	-	7,8	0,2	0,2
Охорона здоров'я	184,3	179,3	97,3	-5	4,5	-2,3
Духовний та фізичний розвиток	11,1	11,8	106,9	0,8	0,3	-0,1
Освіта	58,5	60,5	103,3	1,9	1,5	-0,7
Соціальний захист	426	469,3	110,2	43,3	11,7	-4,1
Міжбюджетні трансфери	136,8	177,4	129,7	40,6	4,4	-0,6
Всього	2705,7	4014	148,4	1308,7	100	-

Джерело: розробка авторів на основі [5; 13]

різкого падіння курсу національної валюти та зниження обсягу валютних резервів. Це створило значні коливання на валютному ринку, що ускладнило планування фінансових операцій для бізнесу. Зростаючі ризики вплинули на інвестиційну активність та міжнародну торгівлю: іноземні інвестори стали обережнішими, а експортери й імпортери зіткнулися з труднощами у прогнозуванні курсових змін [10].

Зростання потреби у стратегічному управлінні ризиками стало критичним у період воєн-

ного стану. Значні фінансові та економічні ризики вимагають впровадження системного підходу до їх оцінки та управління [10]. Фінансовий менеджмент у таких умовах зосереджується на ідентифікації ризиків, їхньому аналізі та розробці заходів для їх мінімізації.

Спрямування на стратегічне управління ризиками передбачає, що уряд повинен активно аналізувати потенційні загрози для фінансової стабільності країни, формувати ефективні плани для зменшення цих ризиків і швидко реагувати на можливі негативні сце-

нарії. До ключових заходів у цьому напрямку належать диверсифікація джерел фінансування, створення та збереження фінансових резервів, укладання страхових угод і розробка стратегій фінансового захисту.

Висновки. Оцінка впливу воєнного стану на фінансову стійкість України виявила суттєві зміни у фінансовому управлінні та використанні ресурсів. Різке збільшення видатків на оборону та соціальний захист на тлі обмеженого бюджету призвело до значного зростання дефіциту. Це поставило нагальну потребу у пошуку нових джерел фінансування, ефективному управлінні грошовими потоками та розробці рішень для мінімізації ризиків.

Воєнна агресія також спричинила скорочення податкових надходжень, зростання державного боргу та посилення економічних труднощів. Ці обставини вплинули на ключові аспекти трансформації фінансової системи, включаючи підвищення залежності від

зовнішніх джерел фінансування, обмеження банківської діяльності та зростання ролі центрального банку у забезпеченні фінансової стабільності.

Таким чином, воєнний стан суттєво впливає на фінансову стійкість країни, вимагаючи впровадження системних змін у фінансовому менеджменті, а також активного управління ризиками. Для підтримки фінансової стабільності важливо враховувати тенденції трансформації, розробляти адаптивні стратегії та вивчати найкращі практики у забезпеченні стійкості.

Майбутні дослідження допоможуть глибше зрозуміти вплив воєнних конфліктів на фінансову систему. Це включає вивчення ефективних стратегій управління фінансами в умовах війни, аналіз міжнародних донорських програм, а також оптимізацію управління фінансовими ресурсами для забезпечення стабільності під час війни і після її завершення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бліщук, К. М. (2022). Особливості управління публічними фінансами у воєнний період. *Ефективність державного управління*, (70/71), с. 62–67. <https://doi.org/10.36930/507008>
2. Борщевський, В. В., Василиця, О. Б., (2022). Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку (2(76), с. 30–35. <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2022.2.5>
3. Котельбан, С. В. (2022). Особливості застосування методів регулювання інноваційного розвитку економіки України в умовах військового часу. *Ефективна економіка*, (12). <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.12.24>
4. Губерська, Н. Л., Чуприна, Л. М. (2021). Загальнотеоретична характеристика публічних фінансів в Україні та актуальні питання їх правового регулювання. *Юридичний бюлетень*, (22), с. 76-84.
5. Офіційний державний веб-портал. Міністерство фінансів України. URL: <https://openbudget.gov.ua/>
6. Орел, А., (2023). Особливості фінансової системи в економічних процесах країни, с. 25–32. <https://doi.org/10.32782/CMI/2023-6-5>
7. Неізвестна О. В., Григорук А. А., Литвин Л. М (2022). Сучасні інструменти підтримки фінансової стійкості України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, (39). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-62>
8. Радіонов, Ю. Д. (2022). Державні фінанси в забезпеченні стабільності фінансової системи країни. *Економіка України*, (9), с. 77–98. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.09.077>
9. Козловський, В. О. (2023). Менеджмент вітчизняних підприємств в умовах воєнного стану. Вінниця: ВНТУ. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/52183/2/zbirn2023.pdf#page=307>
10. Скрипник Г.О. (2017). Дефіцит Державного бюджету та шляхи його подолання. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. № 5 С. 249–253.
11. Чернишова, О., Чорновол, А., Мирончук, В. (2022). Функціонування фінансового сектору України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, (38). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-49>
12. Davydenko N. (2015) Genesis of enterprise financial security. *Economic Processes Management: International Scientific E-Journal*. 2015. № 2. Access mode: http://epm.fem.sumdu.edu.ua/download/2015_2/2015_2_3.pdf
13. N. Davydenko, N. Wasilewska, S. Boiko, M. Wasilewski. (2022) Development of Rural Areas in Ukraine in the Context of Decentralization: An Empirical Study. *Sustainability*. 2022. Vol. 14 (11). URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/11/6730>

REFERENCES:

1. Blischuk, K. M. (2022). Features of public finance management in wartime. *Efficiency of Public Administration*, (70/71), pp. 62–67. <https://doi.org/10.36930/507008>
2. Borshchevskiy, V. V., Vasylitsa, O. B. (2022). Public administration under martial law: institutional transformations, strategic planning and mechanisms of development (2(76), pp. 30–35. <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2022.2.5>
3. Kotelban, S. V. (2022). Features of the application of methods for regulating the innovative development of the Ukrainian economy in wartime. *Effective Economy*, (12). <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.12.24>
4. Huberska, NL, Chupryna, LM (2021). General theoretical characteristics of public finances in Ukraine and topical issues of their legal regulation. *Legal Bulletin*, (22), pp. 76–84.5. Official state web portal. Ministry of Finance of Ukraine. <https://openbudget.gov.ua/>
5. Orel, A., (2023). Features of the financial system in the economic processes of the country, pp. 25–32. <https://doi.org/10.32782/CMI/2023-6-5>
6. Neizvestna O. V., Hryhoruk A. A., Lytvyn L. M. (2022). Modern tools to support the financial stability of Ukraine under martial law. *Economy and Society*, (39). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-62>
7. Radionov, Y. D. (2022). Public finance in ensuring the stability of the country's financial system. *Economy of Ukraine*, (9), pp. 77–98. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.09.077>
8. Kozlovskiy, V. O. (2023). Management of domestic enterprises under martial law. P. 306–308. Vinnytsia: VNTU. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/52183/2/zbirn2023.pdf#page=307>
9. Skrypnyk H.O. (2017). Defitsyt Derzhavnoho byudzhetu ta shlyakhy yoho podolannya. *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*. № 5 P. 249–25.
10. Chernysheva, O., Chornovol, A., Myronchuk, V. (2022). Functioning of the financial sector of Ukraine under martial law. *Economy and Society*, (38). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-49>
11. Davydenko N. (2015) Genesis of enterprise financial security. *Economic Processes Management: International Scientific E-Journal*. № 2. Access mode: http://epm.fem.sumdu.edu.ua/download/2015_2/2015_2_3.pdf
12. N. Davydenko, N. Wasilewska, S. Boiko, M. Wasilewski. (2022) Development of Rural Areas in Ukraine in the Context of Decentralization: An Empirical Study. *Sustainability*. Vol. 14 (11). URL:<https://www.mdpi.com/2071-1050/14/11/6730>